

CALITATE ȘI DEZVOLTARE

Dezbateri științifică interdisciplinară, octombrie, 1984

În seria dezbaterilor planificate pe trimes-trul IV, 1984, în ziua de 4 octombrie 1984 a avut loc dezbateri științifică pe tema *Calitate și dezvoltare*, organizată de Academia de Științe Sociale și Politice, împreună cu Inspectoratul General de Stat pentru Controlul Calității Produselor, Consiliul Național pentru Protecția Mediului Înconjurător, Academia de Studii Economice, Asociația Română de Marketing, Centrul interdisciplinar de studii și consulting pentru cercetarea-dezvoltarea de produs.

La dezbateri au participat membri ai Academiei, cercetători științifici, cadre didactice, specialiști din producție, activiști de partid și de stat, reprezentanți ai unor instituții centrale, conducători de institute de cercetare și învățământ, alți din domeniul științelor sociale cît și al științelor naturale și tehnice.

În cadrul dezbaterii au fost subliniate și argumentate pe larg, următoarele probleme și idei:

1. În ceea ce privește dezvoltarea

a. o veritabilă dezvoltare nu poate fi decît o operă izvorîtă din interiorul țării, dorită și înfăptuită de toate forțele active ale unei națiuni, în condițiile luării atente în considerație a contextului internațional al dezvoltării;

b. dezvoltarea este și trebuie să fie economică, dar ea trebuie să fie, în același timp, și socială și politică și științifică și tehnologică și educațională și cultural-spirituală în general;

c. dezvoltarea trebuie să aibă drept țel asigurarea bunăstării și realizarea aspirațiilor legitime, materiale și spirituale ale întregii societăți și ale fiecăruia din membrii săi;

d. dezvoltarea nu poate fi realizată fără participarea tuturor membrilor societății și fără valorificarea cît mai deplină a creativității individuale și sociale (prof. Roman Moldovan, Ștefan Costea, Oscar Hoffman, ASSP).

2. Raportul dintre dezvoltare și calitate

a. Acesta se referă, alît la asigurarea laturilor calitative ale dezvoltării de ansamblu a țării, cît și la îmbunătățirea permanentă a calității tuturor bunurilor materiale și serviciilor sociale (ing. Florin Vasiliu, Inspectoratul general pentru controlul calității produselor, ing. dr. Nicolae Murăreci, Institutul „FAUR” 23 August);

b. Criteriile de evaluare a calității dezvoltării sînt multiple și diferențiate în funcție de perspectivele din care se face evaluarea: strategice, căile sau scopurile dezvoltării (O. Hoffman, Centrul de sociologie — București).

c. Calitatea dezvoltării trebuie urmărită în toate componentele sistemului economic și social: calitatea dezvoltării industriale, agrare, urbane, educației și învățămîntului, serviciilor sanitare, etc. (Prof. dr. Petre Firu, IMF-București).

3. Premise și condiții ale asigurării calității dezvoltării

a. Ridicarea neconținută a calității cunoașterii, competenței, mentalităților, comportamentelor și a muncii, în toate sferile și domeniile de activitate și în toate componentele sale (dr. ing. Ion Crișan, director general al Institutului Central de construcții de mașini; ing. dr. Adrian Popescu, Institutul de cercetări pentru industria electrotehnică);

b. Asigurarea dezvoltării tehnologice cu costuri sociale cît mai scăzute și cu evitarea deteriorării mediului natural și social (ing. Gabriel Marinowski, Consiliul Național pentru Protecția Mediului Înconjurător);

c. Luarea în considerare a interdependențelor, a „contextelor” și a „globalității” (interdependențele dintre natură și societate, dintre dezvoltarea tehnologică, economică, socială și culturală dintre om și natură etc. (prof. dr. Ion Drăgan — Universitatea București, dr. ing. Gh. Cococar — Institutul de cercetare și inginerie tehnologică pentru industria ușoară);

d. Accentuarea caracterului prospectiv al cercetării științifice a problemelor calității și dezvoltării, aprofundarea în continuare a

raporturilor dintre dezvoltare-cresștere-produș și îmbunătățirea calității vieții și a condiției umane în societatea noastră socialistă (prof. dr. Ion Tudosescu, Universitatea București);

e. Stringerea legăturilor și dezvoltarea cooperării dintre specialiștii științelor naturii și tehnologice și cei din științele sociale și umane pentru soluționarea complexelor sarcini și obiective înscrise în Proiectul de Directive pentru cel de-al XIII-lea Congres al Partidului, în vederea asigurării dezvoltării multilaterale a țării pe calea construirii societății socialiste și comuniste (dr.ing. Ion Ceșușu, prof. dr. Ion Drăgan, prof. dr. Petre Fîru, ing. Nicolae Murăreț).

Referindu-se la obiectivele, conținutul, structura și direcțiile de acțiune ale Proiectului

de Directive pentru cel de-al XIII-lea Congres al partidului toți participanții au subliniat faptul că modelul teoretic ce stă la baza acestor documente, inspirat hotărîtor de opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, încorporează toate achizițiile teoretice și experiențele practice contemporane consacrate dezvoltării, reunindu-le într-o sinteză superioară ce se constituie într-o călăuză sigură a îndeplinirii cu succes a obiectivului strategic al partidului, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea fermă spre comunism.

Șt. C.

ȘTIINȚĂ-TEHNOLOGIE ȘI VALORI UMANE

Dezbateri interdisciplinară, noiembrie, 1984

În cadrul ședinței de lucru a Laboratorului Interdisciplinar de Ecologie Umană — Produs — Calitatea Vieții, ținută la Academia de Științe Sociale și Politice pe data de 29.XI.1984, a fost dezbătută tema *Știință — tehnologie și valori umane*. Au participat cadre de conducere, cercetători, ingineri și alți specialiști din domeniul științelor sociale și umane, din institute de cercetare cu profil tehnologic, din centre de creație și design. Din discuții* s-au desprins următoarele idei, pe care le redăm în rezumat.

1. Specialiștii de formație tehnică, sînt adesea puși în situația de a decide ce să producă, să ia decizii de ce are nevoie societatea. Or, ei resimt nevoia acută a unor scări de valori, care să le permită să evalueze mai exact efectele pozitive sau negative ale actului lor. Ei doresc ca societatea să le spună ce să realizeze. În acest sens, se simte necesitatea unei legături directe și eficiente între factorul de decizie de la nivelul institutului sau întreprinderii producătoare și societate.

2. În majoritatea cazurilor, în adoptarea unei decizii cu caracter tehnologic primează factorul economic, lăsîndu-se pe plan secundar cei de ordin estetic, ecologic, uman etc. Este necesară o reconsiderare a acestei atitudini, dat fiind că s-a demonstrat că utilul, însoțit și de frumos, are o eficiență mult mărită, contribuind inclusiv la modelarea caracterului oamenilor.

* Referatul introductiv a fost prezentat de O. Hoffman, iar la dezbateri au luat cuvîntul Ileana Ionescu-Sisești, V. Gheorghidă, O. Dumitrescu, Gh. Badea, L. Mosin, R. Paul.

3. O atenție deosebită a fost acordată tehnologiei. S-a observat că există diferențe de abordare și de definire a termenului. Ca bază de discuție, s-a convenit asupra sensului tehnologiei ca ansamblul mijloacelor directe folosite de om în domeniul producției materiale.

4. Valoarea ce stă la baza sistemului tehnologic este utilul, care, la rîndul său este o valoare derivată, fiind subordonată sistemului primar de valori.

5. Este util ceea ce este eficace, iar eficacitatea se referă la raportul dintre scop și mijloace. Tehnologia oferă mijloacele, dar scopul nu este elaborat din sfera tehnologică, ci din afara acesteia. Ca atare tehnologia se subordonează unor elaborate sociale care se găsesc în afara sistemului tehnologic. Tehnologia, în sine, nu este bună sau rea. Produsele ei, realizate în baza unor comandamente sociale se pot dovedi folositoare sau distructive pentru oameni, din punct de vedere al utilității.

6. S-a propus o scală de evaluare a tehnologiei, pe baza luării în considerație a diferitelor dimensiuni și indicatori proprii valorii de util — ca valoare specifică sistemului tehnologic al societății. În acest sens se pot lua în considerație următoarele aspecte: a. *utilul acțional* caracterizat prin capacitatea de a construi o tehnologie aptă a funcționa, cu alte cuvinte ce se încadrează în posibilul fizic; b. *utilul constructiv*, măsurabil prin elemente de ordin energetic (energia consumată să fie mai mică decît cea produsă), consum de materii prime etc.; c. *utilul economic*, legat de sporirea productivității muncii, reducerea

prețului de cost, sporirea eficienței etc. d. *utilul uman*, legat de satisfacția cerințelor de dezvoltare și realizare a individului (ușurarea muncii, creșterea creativității și autonomiei în muncă, satisfacția în muncă, apărarea sănătății etc.); e. *utilul social*, privind asigurarea dezvoltării generale a societății (asigurarea locurilor de muncă, a independenței țării, a bunăstării populației etc.); f. *utilul ecologic* (tehnologii antipoluante sau nepoluante).

Deciziile privind dezvoltarea sistemului tehnologic al societății au în vedere ridicarea unei evaluări și ierarhii legate de aceste dimensiuni ale utilului; pe baza strategiilor generale de dezvoltare a culturii și sistemului de valori al unei societăți.

7. Asistăm la o transformare din interior, socio-umană, a instituțiilor de cercetare,

învățămînt și a întreprinderilor productive; fapt ce modifică diviziunea muncii și relațiile interpersonale.

Întreprinderea productivă începe să devină un factor de stimulare și direcționare a învățămîntului și cercetării spre probleme, mai joare ale activității lor; complementar, învățămîntul și cercetarea capătă funcții nemijlocit productive, devenind și ele instituții de producere a valorilor materiale.

8. În final, participanții la dezbateri au subliniat importanța organizării unor asemenea întâlniri între specialiști din cadrul științelor social-umane și științele tehnice, dovedindu-se că există posibilități reale de abordare a unor domenii deosebit de importante pentru societate.

Dinu Tenovici

A IV-A CONFERINȚĂ EUROPEANĂ PRIVIND COOPERAREA ÎN DOMENIUL INFORMĂRII ȘI DOCUMENTĂRII ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE

Atena, octombrie, 1984

Între 21—23 octombrie 1984 s-au desfășurat la Atena — Grecia lucrările celei de a IV-a Conferințe europene cu tema *Rolul informării științifice în dezvoltarea cercetării în domeniul științelor sociale*, organizată de Centrul european UNESCO pentru coordonarea cercetării și documentării în științele sociale de la Viena. În colaborare cu Școala superioară de științe politice din Atena. La lucrările Conferinței au participat delegații naționale din 19 țări europene și reprezentanți ai 7 organizații internaționale.

În cadrul Conferinței au fost dezbătute multiple probleme teoretice și metodologice privind raporturile dintre cercetarea, informarea și documentarea din științele sociale și necesitățile sociale, în context național, și internațional, organizarea sistemelor de informare științifică în țările europene, cooperarea Est-Vest în domeniul informării și documentării, probleme actuale și de perspectivă în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a activității de informare și documentare în științele sociale și politice.

I. Dincolo de discuțiile ce se poartă astăzi cu privire la natura și statutul gnoseologic, social, moral și material al științelor sociale și umane, creșterea necesităților sociale și individuale de informare și documentare științifică este general recunoscută, în toate societățile contemporane. Necesitatea cunoașterii sociale este foarte veche și privește într-un fel sau altul pe toți membrii societății. Ea s-a

împus și continuă să se impună tuturor factorilor sociali, de la simplii cetățeni, educatori, cercetători, specialiști, legislatori etc., până la oamenii de stat. Importanța informării științifice este deosebită în epoca noastră în care, progresul cunoașterii științifice, în toate domeniile înregistrează ritmuri din ce în ce mai alerte și dimensiuni nemaiîntlnite.

În aceste condiții, una din problemele fundamentale ce se ridică este aceea referitoare la „beneficiarii” informării științifice și la modul de a răspunde cât mai adecvat cerințelor lor. Cunoașterea științifică a societății trebuie rezervată doar, sau în principal, factorilor de decizie sau unor instanțe sociale specializate care, pe această bază să intervină în sistemul social, în organizarea și funcționarea sa, sau această cunoaștere trebuie să fie împărtășită de întreaga societate, de toți membrii ei, care, cunoscînd societatea și problemele sociale își pot formula propriile lor opțiuni și își pot organiza viața, individuală și colectivă, în deplină cunoștință de cauză? Acestea sînt probleme ce țin de domeniul democratizării informației, dar ele sînt esențiale și pentru organizarea, structura și funcționarea sistemelor de informare și documentare științifică. În funcție de modul în care este tratată problematica informației științifice, sînt abordate și soluționate toate problemele privind alocarea mijloacelor materiale, financiare și umane, dimensionarea și orientarea eforturilor pe care le face, sau este

dispusă să le facă societatea, pentru organizarea și dezvoltarea serviciilor specializate de informare și documentare științifică.

Sub acest raport, în cazul științelor sociale, o serie de particularități ale acestora, determină comportamente foarte diverse și contradictorii. Într-unele științe au, pe de o parte un caracter tehnic, specializat prin corpus-ul de teorii, concepte, paradigme și vocabular, prin metode și tehnici sofisticate, iar pe de altă parte un pronunțat caracter ideologic, ele intră în conflict cu ideile și cunoștințele obișnuite, spontane, cu obiceiurile, tradițiile și prejudecățile comune ale oamenilor de rând, interesele și aspirațiile lor sau ale asociațiilor profesionale, religioase sau politice în care ei se regăsesc. De aceea, în general, științele sociale nu sînt interesante pentru marea publică care manifestă o rezistență față de rezultatele cunoașterii științifice a societății, exact din cauză că acestea vor veni și, adesea, vin în contradicție cu cunoașterea spontană a vieții sociale.

Aceasta nu poate să nu se reflecte și în domeniul informării și documentării științifice, a cărei organizare și desfășurare este mult mai dificilă în științele sociale, față de cea din științele naturii sau cele tehnologice.

Cu toate aceste dificultăți, este necesar să se ia în considerare faptul că în societățile contemporane, există un mare număr de domenii de viață și activitate socială, care prezintă interes și solicită intervenții, atât pentru factorii de decizie cit și pentru marea publică. Este suficient să fie enunțate asemenea domenii cum sînt: stadiul actual și perspectivele dezvoltării economice și sociale a societății, urbanizarea și dezvoltarea mediului rural, familia, școala și educația, știința și cultura, condiția umană și calitatea vieții etc. etc. ca să se constate că, toți factorii interesați trebuie să fie sprijiniți pentru a le cunoaște mai bine și mai profund, pentru a putea participa eficient la corecta lor abordare și dezvoltare viitoare ca domenii ale vieții sociale.

Pe acest fond se manifestă astăzi o evidentă cerere de „circulație” a informației, de „răspîndire” a cunoștințelor sociale, ceea ce reclamă studii sistematice și specializate asupra „procedurilor” de diseminare a cunoștințelor științifice, în fond, elaborarea unei „științe a informării”.

Obiectul și sfera de cuprindere ale unei asemenea științe, ar putea fi formulate succint astfel:

a. *Conținutul informării și documentării:* în ce trebuie să conste de fapt această activitate? În a semnaliza informația și existența ei sau în a analiza conținutul informației? Cetele de date trebuie să fie furnizate prin siste-

mele informaționale? Baze de date bibliografice, cantitative (statistice, rezultate din anchete ș.a.), baze de date factuale (care descriu obiecte) sau baze de date textuale?

b. *Suporturile informării* (scrisul, obiectele, sunetele, imaginile, animația, contactele directe dintre producătorii și beneficiarii informării etc.). În acest cadru intră în discuție ansamblul problematicii editării cărților, publicațiilor periodice și a altor materiale scrise, expozițiile, locul și rolul lor în diseminarea științelor sociale, muzeele și muzeologia, televiziunea, radio-ul, cinematografia etc.

c. *Beneficiarii informării:* structura, necesitățile și interesele lor specifice. Din acest punct de vedere trebuie să se aibă în vedere că informarea trebuie să fie realizată diferențiat, funcție de publicul cărui i se adresează: publicul tîrîr, elevii, studenții, ziaristii, din presă și celelalte mijloace de comunicare în masă, ziaristii specializați în științele sociale, cadrele didactice și cercetătorii de specialitate, publicul intelectual nespecializat, specialiștii din producție, factorii de conducere și de decizie, administratorii etc. etc.

Fiecare categorie de public ridică extrem de complexe probleme de informare și documentare atât din punct de vedere al obiectivelor, conținutului, cit și al modalităților de organizare și de transmitere a informației, a formelor și instrumentelor informaționale.

Luînd doar cazul informării cercetătorilor, astăzi este clar că informarea științifică trebuie să se realizeze atât în avalul, cit și în amonte cercetării, realizîndu-se un „cerc al documentării” sau o „bucă documentară” menită să producă progresul cunoașterii științifice. În acest caz relația cercetător-documentarist trebuie concepută ca o sursă în care, fiecare trebuie să fie primul. Dar această relație este valabilă doar atunci cînd cercetarea și documentarea sînt realizate ca două profesii distincte.

d. *Infrastructurile instituționale și dotările tehnico-materiale* ale activității de informare și documentare. În acest context trebuie luate în considerare toate problemele privind organizarea și coordonarea sistemelor specializate de documentare științifică pentru științele sociale, asigurarea bazei tehnice și materiale necesare, funcționării lor eficiente, continua perfecționare și modernizare a acestora. Acest domeniu al informării este marcat astăzi de necesitatea constituirii bibliotecilor electronice și organizarea rețelilor automatizate de informare și documentare, transmiterea la distanță a informării prin intermediul stocajelor de documente pe discuri magnetice și optice, computerizarea activității documentare etc.

e. *Pregătirea și perfecționarea cadrelor de specialitate* se constituie un alt capitol fundamental al „științei” informării contemporane.

II. Informarea și documentarea la nivel național

Din rapoartele naționale ale reprezentanților principalelor instituții și organisme invitate la conferință, ca puncte de referință pentru țările respective au reieșit următoarele:

Conceptul de științe sociale și structura științelor sociale are o accepție în țările socialiste și o alta în țările occidentale. De aici diferența dintre domeniile considerate ca fiind obiect de studiu al științelor sociale și, implicit a rețelei serviciilor ce le deservește informațional.

În țările occidentale care asigură informarea și documentarea pentru științele sociale sînt reprezentate de biblioteci, arhive, sectoare ale institutelor de cercetare. În aceste țări nu există o coordonare a eforturilor de înmagazinare, prelucrare și diseminare a informațiilor; a implementării unei metodologii unitare sau a participării la diferite nivele de cooperare. Din punct de vedere al dotărilor tehnice și al preocupărilor pentru modernizarea fluxurilor de informații se semnalează existența unor metodologii de lucru automatizate, realizarea unor baze de date cu acces mai larg sau mai restrîns, preocuparea declarată pentru găsirea unor soluții de centralizare a eforturilor depuse în domeniul informării și documentării și a participării unitare și eficiente la sistemele internaționale de informare și documentare specializate.

Situația din țările socialiste se caracterizează printr-o apropiere mai mare între concepțiile acestora asupra conținutului și structurii sistemului de informare și documentare științifică.

În aceste țări politica în domeniul informării științifice este parte a politicii de dezvoltare planificată, științifică a cercetării în științele sociale. Informarea și documentarea științifică formează un sistem implementat la nivel național. Informarea și documentarea în științele sociale alcătuiesc subsisteme ale acestui prim sistem, și sînt sprijinite în mod deosebit de stat.

Funcțiile și sarcinile sistemului de informare și documentare în științele sociale decurg din funcțiile și sarcinile științelor sociale la nivelul actual de construire a societăților socialiste.

Acestea sînt cîteva din problemele teoretice generale care s-au situat la baza discuțiilor purtate în cadrul Conferinței asupra situației actuale și a perspectivelor informării și documentării în științele sociale, la nivel național și internațional, ca și asupra Programului de cooperare europeană în informarea și documentarea din domeniul științelor sociale și politice (ECSSIP), inițiat și coordonat de Centrul de la Viena.

Șt. Costea

AL V-LEA SEMINAR DEMOGRAFIC INTERNAȚIONAL

Berlin, noiembrie 1984

La Universitatea Humboldt din Berlin a avut loc, în zilele de 20–22 noiembrie 1984, cel de-al V-lea Seminar demografic internațional, organizat de catedra de demografie a Departamentului de Științe Economice¹. Fieca-

re seminar este centrat pe o anumită problemă generală; comunicările prezentate la aceste semnarii sînt înmănușiate în volume publicate prin grija prof. P. Khalatbari la Editura Academiei (Akademie-Verlag). În colecția „Beiträge zur Demographie” (Contribuții la demografie), care și-a cîștigat o binemeritată recunoaștere în lumea demografilor. Seminariile anterioare au avut ca temă metodele demografice, legea populației în socialism, tranziția demografică, optimul demografic, tematică ce oglindește problemele actuale ale demografiei, în special din unghi de vedere teoretic marxist.

¹ Conducătorul catedrei este prof. dr. Parviz Khalatbari (n. 1925), autor al unor remarcabile studii de demografie, printre care *Überbevölkerung in den Entwicklungsländern. Ein Beitrag zur marxistischen Bevölkerungstheorie*. (Suprapopulația în țările în curs de dezvoltare. O contribuție la teoria marxistă a populației) Akademie-Verlag, Berlin, 1968; *Ökonomische Unterentwicklung* (Supradezvoltarea economică), Akademie-Verlag, Berlin, 1971; *Bevölkerungsdynamik und Gesellschaft* (Dinamica populației și societatea), Akademie-Verlag, Berlin, 1977; *Demökonomische Probleme der Entwicklungsländer* (Probleme demoeconomice ale țărilor în curs de dezvoltare), Akademie-Verlag, Berlin, 1979.

Cel de-al V-lea Seminar demografic internațional a avut o temă de cea mai mare actualitate, care a fost formulată astfel: 1. Tendințe recente și viitoare ale creșterii populației; legile care stau la baza dinamicii populației; limitele creșterii populației; stabilizarea creșterii populației mondiale. 2. Creșterea populației și problemele socio-economice (problema

alimentației, a șomajului și a subutilizării forței de muncă, migrația și urbanizarea, problemele mediului înconjurător; 3. Soluții posibile pentru creșterea populației și problemele legate de aceasta ca probleme globale.

Seminarul a întrunit oameni de știință din 7 țări socialiste (Cehoslovacia, Cuba, R.D. Germană, Polonia, Ungaria, România și U.R.S.S.) și din 6 țări occidentale (Anglia, Australia, Franța, R. F. Germania, Mexic și Suedia). Au predominat demografia; tema fiind prin excelență interdisciplinară, au fost prezenți cu comunicări și economiști, sociologi, ecologi, geografi, urbanisti, medici igienisti, specialiști în teoria sistemelor, istorici. Au fost prezentate peste treizeci de comunicări. Multe din acestea s-au ocupat de problema populației mondiale, mai exact a țărilor în curs de dezvoltare, a consecințelor social-economice ale creșterii populației, a soluțiilor; altele au examinat probleme de demografie istorică, de demografie regională; în sfârșit, au fost și comunicări cu caracter metodologic.

Ca apreciere generală a comunicărilor care au analizat problema populației mondiale și a aspectelor legate de aceasta trebuie spus că demersul folosit a fost globalist și sistemic, iar soluțiile preconizate s-au referit, explicit sau implicit, la remodelarea relațiilor internaționale, invocându-se frecvent ideea instaurării unei noi ordini economice internaționale. Altfel spus, problema populației țărilor în curs de dezvoltare a fost ancorată în contextul general social-economic și al relațiilor internaționale, iar soluțiile formulate pornesc de la ideea că politica demografică trebuie văzută ca parte integrantă din politica social-economică. Ca atare strategiile destinate soluționării problemelor demografice trebuie să vizeze schimbări socio-economice de structură, ținând seama de interdependența existentă între economic și demografic. Să amintim că această optică a fost formulată cu autoritate la Conferința mondială a populației, organizată de Națiunile Unite la București (1974).

Aceste idei au fost exprimate — după părerea noastră — cu toată competența științifică în comunicarea prof. dr. Parviz Khalatbari intitulată *Creșterea populației ca problemă globală*. Pornind de la creșterea populației mondiale, în retrospectivă istorică și în perspectiva secolului următor (potrivit proiectărilor demografice ale O.N.U.), autorul examinează „explozia demografică”, încadrând-o în contextul subdezvoltării, formulând ideea unui optim al populației la scară mondială. Preocuparea prof. P. Khalatbari este de a găsi o lege a dinamicii demografice, a continuității și discontinuității creșterii populației. După părerea sa, în istoria populației mondiale au avut loc mai multe „revoluții demografice”. Cit privește creșterea explo-

zivă a populației în țările în curs de dezvoltare are drept cauză factori exogeni, în timp ce în țările socialiste industrializate și în țările capitaliste tranziția demografică a fost determinată de factori endogeni. Convingerea autorului este că adaptarea natalității la nivelul mortalității este un proces cu caracter de regularitate și că va avea loc și în țările în curs de dezvoltare. Dar această realizare nu va avea loc în mod spontan; premisa de bază este o revoluție în condițiile socioeconomice, ca și în baza materială și tehnică. La rândul său, acest lucru cere o reeducare a maselor celor mai largi ale populației din țările în curs de dezvoltare.

Alte comunicări — în special ale demografilor sovietici — au tratat problemele populației țărilor în curs de dezvoltare aproximativ în același spirit, cu unele nuanțe și particularități.

Cu probleme globale s-a ocupat și comunicarea oamenilor de știință australieni St. E. Fraser și B. J. Fraser, intitulată *Factori care influențează calitatea vieții copiilor: perspectivele Asiei și Australiei*, comunicarea prof. E. Hofsten (Suedia) *Cu privire la consecințele scăderii mortalității infantile*. În aceeași categorie poate fi încadrată și comunicarea semnatarului acestor note, intitulată *Populația regiunilor dezvoltate în perspectivă și îmbătrânirea demografică*. Așa cum a arătat Adunarea generală pe problema îmbătrânirii, organizată de O.N.U. la Viena (1982), îmbătrânirea demografică a căpătat o dimensiune mondială. Dacă în țările dezvoltate acest proces s-a instalat de cîteva decenii iar ponderea populației vîrstnice a crescut sistematic, în schimb în țările în curs de dezvoltare crește rapid numărul persoanelor vîrstnice, generînd suprasolicitări la adresa diverselor sisteme din societate.

O temă de demografie istorică, cu caracter național, a constituit subiectul comunicării oamenilor de știință englezi C. Ioannides și W. R. Lee, intitulată *Creșterea populației Germaniei (1857–1913) și problemele demografice contemporane: aplicarea unui model neomalthusian la datele istorice*. Interesantă în această comunicare este folosirea unui model matematic care face referire directă la costul și valoarea copilului, problemă mult dezbătută în ultimii ani. Tratarea matematică și sistemică a autorilor este interesantă în special pentru economiști.

Comunicarea oamenilor de știință cehoslovaci M. Hamp și Z. Pavlik a fost consacrată analizei contextului global al dezvoltării demografice și geo-demografice.

Din comunicările cu caracter metodologic am amintit cea a demografului din R. P. Ungară *Calculul ratei intrinseci a creșterii naturale cu ajutorul datelor deduse din modele de fertilitate și mortalitate*, cu o serie de idei valoroase ce

vor putea fi folosite în proiectările demografice. În aceeași ordine de idei trebuie amintită comunicarea prof. W. Linke (R.F.G.) intitulată *Proгноzele demografice și natalitatea*. În care se examinează sub raport gnoseologic calitățile și limitele prognozelor demografice. Un interes deosebit a prezentat și comunicarea demografilor francezi G. Calot și J. P. Sardon *Evoluția fertilității în țările industrializate după 1971*, în care este aplicată o metodă originală de estimare conjuncturală a fertilității (a ratei totale de fertilitate, a vârstei mamei la nașterea copiilor și a populației feminine de vîrstă fertilă).

Oamenii de știință din R.D. Germană au prezentat numeroase comunicări, consacrate unor probleme variate ale demografiei: plani-

ficarea familială, comportamentul reproductiv, dezvoltarea regională, migrația și urbanizarea, putînd fi amintite numele unor specialiști ca H.-G. Netmann, M. Schulz, U. Heuschkel, K. Schiele, E. Magvas, D. Möhns, R. Ulrich, D. Graf.

Cel de-al V-lea simpozion demografic internațional s-a constituit într-un remarcabil eveniment științific grație unei tematici de mare actualitate și nivelului ridicat al comunicărilor, fiind totodată o expresie a spiritului de cooperare științifică internațională, a schimbului fertil de idei și de opinii între oamenii de știință.

VI. Trebici